3. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : Інстр. М-ва фінансів України від 30.11.1999 № 291 : станом на 13 груд. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text

4. Фоміна О. В., Король С. Я., Задніпровський О. Г. Облік за видами економічної діяльності : навч. посіб. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 388 с. URL: https://ur.knute.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a696ac66-46a5-4785-a22f-cff 65a2a5808/content

Корнійко Дарина Анатоліївна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність «Облік і оподаткування»;
науковий керівник:
Овчарик Роман Юрійович,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансового аналізу та аудиту;
Державний торговельно-економічний університет

АУДИТ В СИСТЕМІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ВИЯВЛЕННЯ ШАХРАЙСТВА НА ПІДПРИЄМСТВІ

У практиці корпоративного управління аудит дедалі частіше трактується не лише як формальна перевірка фінансової звітності, а як інструмент профілактики шахрайства та управління ризиками. Розширення масштабів фінансових потоків, збільшення кількості складних операцій, використання комбінованих форм розрахунків і активне застосування цифрових технологій призводять до появи нових схем маніпуляцій. Частина з них вибудовується навколо «слабких місць» внутрішнього контролю, які не завжди можна ідентифікувати стандартними перевірками. Саме тому незалежний аудит виконує функцію своєрідного запобіжника, адже він спрямований не лише на верифікацію цифр у звітності, а й на оцінку управлінських процедур, що регулюють поведінку персоналу та організаційні механізми запобігання ризикам [1, с. 45; 6, с. 18].

Дослідження міжнародних професійних організацій доводять, що там, де аудит впроваджується систематично, виявляється менший рівень втрат від шахрайських дій. Проте цей результат не можна розглядати як універсальний. Є приклади, коли навіть регулярні аудиторські перевірки не забезпечували усунення зловживань. Це відбувається тоді, коли керівництво ігнорує або відкладає реалізацію рекомендацій. Отже, дієвість аудиту залежить не лише від якості методів, а й від управлінської культури підприємства [7, с. 210].

Традиційно виділяють три рівні аудиторських процедур, які мають комплексний характер. Перший рівень охоплює діагностику фінансової звітності, де використовуються аналітичні методи, тестування вибірок, порівняння показників із галузевими середніми значеннями. Саме тут можна виявити нетипові зміни у доходах чи витратах, розбіжності між фактичними та очікуваними результатами. Другий рівень стосується внутрішніх регламентів: аудитори перевіряють наявність чітко визначеного порядку ухвалення рішень, систему документального підтвердження операцій, а також адекватність розподілу повноважень між різними підрозділами. Третій рівень, менш формалізований, зосереджений на аналізі корпоративної культури. Наявність толерантності до неформальних практик чи заохочення «сірих» схем формує ґрунт для маніпуляцій і вимагає глибшого дослідження. Щоб систематизувати ці підходи та показати взаємозв'язок між рівнями перевірки, їх доцільно представити у вигляді узагальненої таблиці. Такий формат дозволяє чіткіше зіставити цілі, зміст і конкретні методи аудиторських процедур, що робить аналіз більш наочним і придатним для практичного використання [4, с. 192].

Таблиця 1

Напрями аудиторських процедур у системі запобігання шахрайству

Рівень перевірки	Зміст роботи	Приклади методів
Фінансова звітність	Аналіз змін у доходах і витратах, тестування вибірок, пошук розбіжностей	Горизонтальний і вертикальний аналіз, коефіцієнтні розрахунки
Внутрішні правила і контроль	Перевірка розподілу повноважень, аналіз процедур ухвалення рішень	Тестування контролів, аналіз політик, інтерв'ю з персоналом
Корпоративна культура	Дослідження толерантності до неформальних практик, оцінка управлінських дій	Анкетування, експертні оцінки, порівняння з етичними кодексами
Цифрові технології	Виявлення аномалій у великих масивах даних, пошук прихованих схем	Data analytics, forensic audit software, алгоритми машинного навчання

Джерело: побудовано автором на основі узагальнення положень із джерел [1; 3; 6; 7]

Суттєво змінює характер аудиту впровадження цифрових технологій. Використання систем обробки великих масивів даних, алгоритмів пошуку аномалій, програмних продуктів для судово-бухгалтерської експертизи розширює можливості аудиторів. У багатьох випадках завдяки суцільному аналізу транзакцій стає можливим виявлення нетипових операцій за короткий час, тоді як традиційні методи потребували б значних ресурсів. Наукові публікації фіксують ситуації, коли використання автоматизованих інструментів зменшувало кількість пропущених порушень у кілька разів і водночас скорочувало час перевірки[5, с. 16].

Разом із тим, слід враховувати, що доступ до таких технологій нерівномірний. Великі корпорації можуть дозволити собі створення власних

аналітичних центрів і впровадження складних інформаційних систем. Натомість середні та малі підприємства здебільшого користуються послугами зовнішніх аудиторів, що обмежує глибину перевірки. Ця обставина створює асиметрію у рівні захищеності підприємств. Питання забезпечення рівного доступу бізнесу до сучасних методів аудиту в Україні досі залишається невирішеним і потребує додаткових досліджень.

Особливу увагу варто приділити питанню реалізації рекомендацій. Ефективність аудиту у запобіганні шахрайству залежить не лише від інструментарію, який використовують аудитори, а й від того, наскільки керівництво готове імплементувати запропоновані зміни у свою політику. Якщо звіт аудитора сприймається лише як формальність для інвесторів або регуляторів, то ризики залишаються. Водночас досвід підприємств, які інтегрували висновки аудиту у систему управління, свідчить про зниження кількості порушень, зміцнення системи внутрішнього контролю і підвищення рівня довіри партнерів [2, с. 115].

Узагальнюючи, аудит у системі протидії шахрайству варто розглядати як багаторівневий процес, що поєднує фінансовий аналіз, перевірку внутрішніх процедур і оцінку корпоративної культури. Класичні методи виявлення відхилень у звітності залишаються базовими, однак їхня дієвість зростає лише за умови інтеграції з чіткими управлінськими регламентами та незалежністю внутрішніх аудиторів. Цифрові інструменти від аналізу великих масивів даних до алгоритмів пошуку аномалій розширюють можливості перевірки, проте доступ до них нерівномірний: великі корпорації впроваджують власні системи, тоді як малий бізнес здебільшого залежить від зовнішніх аудиторів.

Водночас результативність аудиту визначається не лише інструментарієм, а й готовністю керівництва впроваджувати рекомендації. Там, де аудиторські висновки інтегруються у політику підприємства, зміцнюється внутрішній контроль, знижується кількість порушень і підвищується довіра партнерів. Сучасні дослідження і практичні кейси створюють основу для адаптивної системи аудиту, проте для українських підприємств першочерговим завданням залишається накопичення даних і формування єдиних підходів, що дозволить підвищити стійкість бізнесу в умовах невизначеності та воєнних ризиків.

Список використаних джерел

1. Завгородній А. Г., Вознюк Г. Л., Стефанюк І. Б. Аудит : теорія і практика : навч. посіб. за ред. А. Г. Завгороднього. 2-ге вид., перероб. і доп. Львів : Вид-во Нац. ун-ту «Львів. політехніка», 2004. 456 с.

2. Михаліцька Н. Я., Верескля М. Р., Михаліцький В. С. Адміністративний менеджмент : навч. посіб. Львів : ЛьвДУВС, 2019. 320 с. URL: https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi76/0056496.pdf

3. Назаренко Т. П., Коберник І. В. Організація внутрішнього аудиту на виробничому підприємстві: позитивні та негативні наслідки *Економіка і суспільство.* 2016. Вип. 7. С. 953–960.

4. Шестерняк М. М. Контроль і аудит в системі управління *Сталий розвиток економіки*. 2025. № 4 (55). С. 189–197. DOI: 10.32782/2308-1988/2025-55-26

5. Bierstaker J. L., Burnaby P., Thibodeau J. The impact of information technology on the audit process: An assessment of the state of the art and implications for the future. Managerial Auditing Journal, 2001, Vol. 16, No. 3, pp. 159–164. DOI: 10.1108/02686900110385489

6. Occupational Fraud 2022: A Report to the Nations Association of Certified Fraud Examiners. 2022. 96 с. URL: https://www.scribd.com/document/570082900/2022-Report-to-the-Nations

7. Wells J. T. Corporate Fraud Handbook: Prevention and Detection. 5th ed. Hoboken: John Wiley & Sons, 2017. 432 p.